

Het Visboek. De wereld volgens Adriaen Coenen (1514-1587)

De Scheveningse visserszoon Adriaen Coenen produceerde tijdens zijn leven (in de zestiende eeuw) vier rijk geïllustreerde manuscripten, voornamelijk over zeedieren. Een eerste 'Vischboek' gaf hij aan Willem van Oranje. Het is zoekgeraakt. Het tweede, het 'Walvisboek', ligt in een archief in Antwerpen. Het is in 2003 opnieuw uitgegeven en in het decembernummer van dat jaar van 'Zoogdier' besproken. Zijn laatste werk wordt in Keulen bewaard.

In de koninklijke bibliotheek in Den Haag ligt een tweede 'Vischboek'. Het is onlangs zorgvuldig gerestaureerd en daarbij gedigitaliseerd. Als een van de topstukken van de collectie wordt het regelmatig tentoongesteld en het is ook in zijn geheel te bekijken op de website van de bibliotheek.

www.kb.nl/visboek.

Wie daar kijkt, nieuwsgierig wordt naar de achtergrond van Coenen en de afbeeldingen niet alleen op het scherm wil zien, maar ook op papier wil hebben, kan terecht bij het 'Visboek', geschreven door Florike Egmond. Uitgebreid gaat zij in op de achtergrond van Coenen, de tijd waarin hij leefde (tachtigjarige oorlog, beeldenstorm), zijn kennis(sen), de door hem geraadpleegde bronnen, zijn werkwijze en hoe zijn gedachten pasten in het wereldbeeld van die tijd.

Zij beschrijft hoe Coenen als strandvonder, visser en visafslager uitgebreid ingaat op de ver-

schillende vissen, die hij onder ogen kreeg. Maar onder de categorie 'vissen' viel niet alleen wat wij er nu onder rangschikken. Alle waterdieren, van garnalen tot otters, nijlpaarden en walvissen vielen eronder. Bovendien maakte hij allerlei uitstapjes. Zo is vermeld wanneer de eerste olifant in Nederland te zien was (1484). Het dier verdronk onderweg van Amsterdam naar Utrecht. Hij beschreef ook de metamorfose van de in de duinen algemene Jacobsvlinder, van mooi goudgeel en bruinzwart gestreepte 'rijpen' tot 'kappellekes' (bij deze soort 'zielkens' genoemd).

Uit een verhaal over een vleermuis wordt duidelijk dat Coenen inzicht had in de systematiek en hij het verschil tussen vissen en zoogdieren heel goed kende. Pas twee eeuwen later werd door Linneaus dat inzicht geformaliseerd. Waar hij zijn kennis uit andermans werk putte, vermeldde hij zijn bronnen, vaak met kritische opmerkingen. Vergeleken met het 'Walvisboek' zijn de kleuren meer gevarieerd en helderder.

Jammer dat het vier eeuwen heeft geduurd voordat dit werk voor iedereen beschikbaar kwam.

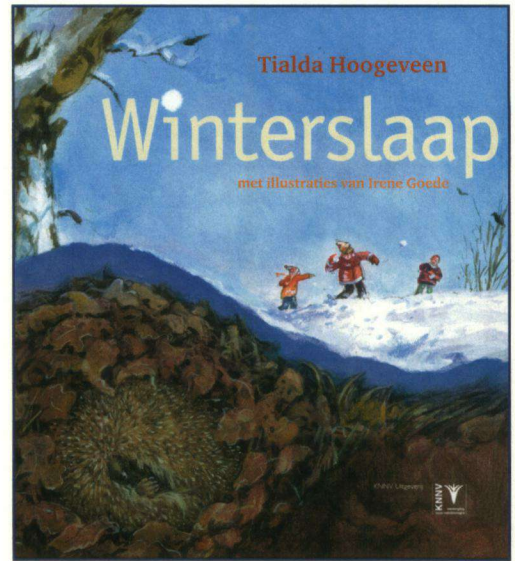
Marius den Boer

Florike Egmond. Het Visboek. De wereld volgens
Adriaan Coenen (1514-1587). 2005. 240 pp. Walburg
Pers ISBN 90.5730.358.2 Prijs €39,50

Winterslaap

Deze recente uitgave van de KNNV heeft een andere doelgroep dan gewoonlijk: namelijk kinderen. Het is duidelijk bedoeld om jongeren te prikkelen om over allerlei aspecten van winterslaap als overlevingsstrategie na te denken. De schrijfster heeft de egel, de watervleermuis, de hommelmelk, de grote modderkruiper, de (wijngaard)slak en de (groene)kikker als voorbeelden genomen. Telkens wordt een algemeen verhaal aangevuld door een blokje tekst met informatie over de soort, een blokje tekst met een suggestie om iets te doen (egelhuisje bouwen, je hartslag meten) en afgesloten met een lijstje waarin voor verwante soorten de 'winterstrategie' uit de doeken gedaan wordt.

De opzet van het boekje is erg leuk, informatief maar niet droog, en rijklijk voorzien van de illu-

straties die essentieel zijn om de belangstelling van kinderen voor de tekst op te wekken. Ook heeft de schrijfster duidelijk haar voorbereidende werk grondig gedaan: ze heeft niet alleen drie leraren uit het basisonderwijs, maar ook een heel scala aan deskundigen geraadpleegd.

Jammer is dan ook dat de diepgang van en de uitleg bij de teksten nogal wisselend is. Zo wordt bij het verhaal van de hommelmelkoningin, de hele Nederlandse monarchie erbij gehaald, zonder dat dit functioneel is. In datzelfde verhaal wordt verondersteld dat de lezers wel weten hoe een hommelmelkolonie is opgebouwd (werksters, koningin, etc), terwijl bij de egel omstandig uitgelegd wordt dat 'ie stekels heeft' en bij de vleermuis dat 'ie geen muis is en kan vliegen'. Ook het taalgebruik is nogal wisselend, sommige moeilijke woorden worden niet uitgelegd (kruipvoet van de slak), terwijl andere begrippen op meerdere manieren achter elkaar worden uitgelegd (het 'dekseltje' waarmee diezelfde slak zijn huisje afsluit). Dat maakt het lastig te oordelen of dit boek is bedoeld als voorleesboek voor wat jongere kinderen (5-7 jaar) of als zelfstandig te lezen boek voor wat oudere kinderen (8-10 jaar). Voor de eerste groep staan er misschien wat veel moeilijke begrippen in de tekst, voor de tweede groep is, tegen de tijd dat ze die moeilijke woorden kunnen lezen, de toonzetting misschien wat 'kinderachtig'. Samen lezen met kinderen van 7-8 jaar dan maar?

In ieder geval samen de plaatjes bekijken want de illustraties van Irene Goede zijn werkelijk prachtig (vooral de vleermuizen!) en maken het boekje toch tot een leuk geheel. Bovendien een speelse manier om de belangstelling voor de wonderbaarlijke leefwereld van de soorten om ons heen op te wekken.

Meta Rijks

Tialda Hoogeveen, Winterslaap, Illustraties Irene Goede, 2005, 32 pp, KNNV Uitgeverij, Utrecht, ISBN 90 5011 216 | Prijs €13,95